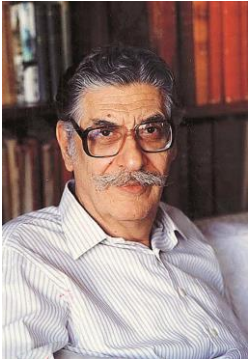

Θεσσαλονίκη. Μέρες του 1969 μ.Χ.

Μανόλης Αναγνωστάκης

Ο Μανόλης Αναγνωστάκης γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη στις 10 Μαρτίου 1925 και ήταν ποιητής της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς. Κατά τη διάρκεια της Κατοχής συμμετείχε στην ΕΠΟΝ¹ ενώ κατά τη διετία 1943-1944 ήταν αρχισυντάκτης του περιοδικού "Ξεκίνημα", που ανήκε στον εκπολιτιστικό όμιλο του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Είχε έντονη πολιτική δράση στο φοιτητικό κίνημα, για την οποία φυλακίστηκε το 1948, ενώ το 1949 καταδικάστηκε σε θάνατο από έκτακτο στρατοδικείο. Βγήκε από τη φυλακή με την γενική αμνηστία το 1951.

Σπούδασε ιατρική ενώ την περίοδο 1955-1956 ειδικεύτηκε ως ακτινολόγος στη Βιέννη και κατόπιν άσκησε το επάγγελμα του ακτινολόγου για ένα διάστημα στη Θεσσαλονίκη, ενώ το 1978 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα.

Το 1986 του απονεμήθηκε το Α' Βραβείο ποίησης για το έργο του «Τα Ποιήματα 1941-1971» και το 2002 το Μεγάλο Βραβείο Λογοτεχνίας από τα Κρατικά Λογοτεχνικά Βραβεία, ενώ το 1997 ανακηρύχθηκε επίτιμος διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Συνθέτες όπως ο Μίκης Θεοδωράκης, ο Θάνος Μικρούτσικος, ο Δημήτρης Παπαδημητρίου και ο Μιχάλης Γρηγορίου έχουν μελοποιήσει αρκετά ποιήματά του, ενώ έργα του έχουν μεταφραστεί στα αγγλικά, τα γαλλικά, τα γερμανικά και τα ιταλικά.

Πέθανε στην Αθήνα στις 23 Ιουνίου 2005.

Είδος: είναι πολιτικό ποίημα και ανήκει στη συλλογή «Ο Στόχος» (1970). Πρωτοδημοσιεύτηκε στα Δεκαοκτώ Κείμενα, που η έκδοσή τους αποτέλεσε την πρώτη πράξη ομαδικής δημόσιας αντίστασης των πνευματικών ανθρώπων κατά της δικτατορίας.

Ιστορικό πλαίσιο του ποιήματος: Το ποίημα αναφέρεται στις δραματικές εμπειρίες της κατοχής και τις αντιστάσεις όλων των ετών που ακολούθησαν μετά τον εμφύλιο πόλεμο, τις μετακατοχικές πολιτικές, κοινωνικές συγκρούσεις και τα προσωπικά βιώματα που έζησε ο ποιητής στα χρόνια της δικτατορίας. Αναφέρεται στη δικτατορία του 1967 του Ιωαννίδη και των ομοϊδεατών του.

Θέμα του ποιήματος: Είναι η κοινωνικοπολιτική εικόνα της Ελλάδας από τη μετακατοχική περίοδο μέχρι και τη στρατιωτική δικτατορία του 1969 σε συσχετισμό με την Ελλάδα του παρελθόντος και με τη διάφευση των ελπίδων για ένα καλύτερο μέλλον. Το περιεχόμενο είναι κοινωνικό και πολιτικό. Ο τίτλος του ποιήματος μας θυμίζει τον Καβάφη.

Στόχος του ποιητή: να σπλητεύσει το δικτατορικό καθεστώς, επιρρίπτοντας σ' αυτό την κύρια ευθύνη για την κοινωνική, πολιτική και εθνική αλλοτρίωση της χώρας και τη διάφευση των ελπίδων για ένα καλύτερο μέλλον.

¹ Η **Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων** (Ε.Π.Ο.Ν.) ήταν οργάνωση νέων που ιδρύθηκε κατά τη διάρκεια της Κατοχής, στις 23 Φεβρουαρίου 1943 και ήταν μέλος του ΕΑΜ [Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο]

Ο τίτλος του ποιήματος: προσδιορίζει το χώρο (Θεσσαλονίκη) και το χρόνο (1969). Η ένδειξη μ.Χ περικλείει ειρωνεία: ενώ βρισκόμαστε τόσα χρόνια μετά τη γέννηση του Χριστού, εντούτοις στην Ελλάδα επικρατεί καθεστώς ανελευθερίας, χωρίς ισότητα, ελευθερία, δικαιοσύνη, δημοκρατία. Θυμίζει τίτλους ποιημάτων του Καβάφη: π.χ *Μέρες του 1896*, *Μέρες του 1911* ⇒ μας προετοιμάζει για τον οξύ ειρωνικό τόνο που θα κρατήσει ο ποιητής.

Το ποίημα

Στην οδό Αιγύπτου —πρώτη πάροδος δεξιά¹—

Τώρα υψώνεται το μέγαρο της Τράπεζας Συναλλαγών
Τουριστικά γραφεία και πρακτορεία μεταναστεύσεως.

Και τα παιδάκια δεν μπορούνε πια να παίζουνε από
τα τόσα τροχοφόρα που περνούνε.

- 5 Άλλωστε τα παιδιά μεγάλωσαν, ο καιρός εκείνος πέρασε που ξέρατε
Τώρα πια δε γελούν, δεν ψιθυρίζουν μυστικά, δεν εμπιστεύονται,
Όσα επιζησαν, εννοείται, γιατί ήρθανε βαριές αρρώστιες από τότε
Πλημμύρες, καταποντισμοί, σεισμοί, θωρακισμένοι στρατιώτες,
Θυμούνται τα λόγια του πατέρα: εσύ θα γνωρίσεις καλύτερες μέρες

- 10 Δεν έχει σημασία τελικά αν δεν τις γνώρισαν, λένε το μάθημα
οι ίδιοι στα παιδιά τους
Ελπίζοντας πάντοτε πως κάποτε θα σταματήσει η αλυσίδα
Ίσως στα παιδιά των παιδιών τους ή στα παιδιά των παιδιών
των παιδιών τους.

Προς το παρόν, στον παλιό δρόμο που λέγαμε, υψώνεται
η Τράπεζα Συναλλαγών

- 15 —εγώ συναλλάσσομαι, εσύ συναλλάσσεσαι αυτός συναλλάσσεται—
Τουριστικά γραφεία και πρακτορεία μεταναστεύσεως
—εμείς μεταναστεύουμε, εσείς μεταναστεύετε, αυτοί μεταναστεύουν—
Όπου και να ταξιδέψω η Ελλάδα με πληγώνει, έλεγε κι ο Ποιητής²
Η Ελλάδα με τα ωραία νησιά, τα ωραία γραφεία,
τις ωραίες εκκλησιές

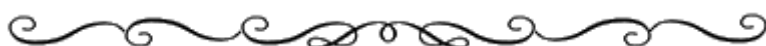
Η Ελλάς των Ελλήνων³.

Ερμηνεία – Ανάλυση ποιήματος

Στην οδό Αιγύπτου – πρώτη πάροδος δεξιά –

Τοπογραφικός προσδιορισμός. Επίμονη αναφορά στη συγκεκριμένη οδό: χώρος οικείος για τον ποιητή, ίσως έζησε εκεί τα παιδικά του χρόνια. Αυτή η οδός (**οδός Αιγύπτου**) είναι συνεκδοχικά όλη η Ελλάδα (συνεκδοχή = σχήμα σύμφωνα με το οποίο δίνουμε το μέρος αντί του όλου). Με το «**πρώτη πάροδος δεξιά**» ίσως ο Αναγνώστᾱκης – που είναι οπαδός της αριστεράς – υπαινίσσεται τα αδιέξοδα στα οποία οδηγεί η δεξιά τη χώρα του.

Τώρα υψώνεται το μέγαρο της Τράπεζας Συναλλαγών
Τουριστικά γραφεία και πρακτορεία μεταναστεύσεως.

Και τα παιδάκια δεν μπορούνε πια να παίξουνε από τα τόσα τροχοφόρα που περνούνε. [...]

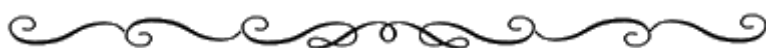

Σε πρώτο επίπεδο αυτή η οδός εμπερικλείει το παρόν ως μια πραγματικότητα που μπορεί να αντικρίσει κανείς σε μια απρόσωπη μεγαλούπολη: **Τράπεζες συναλλαγών, τουριστικά γραφεία, πρακτορεία μεταναστεύσεως, τροχοφόρα**. Μια επίπλαστη εικόνα ευημερίας και προόδου.

Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στο **τώρα** και το **πια** τα οποία μας παραπέμπουν έμμεσα στο παρελθόν, όπου τα πράγματα υπονοείται ότι δεν ήταν όπως τώρα. Τότε η ζωή ήταν απλή, τα σπίτια μικρά, χαμηλά, οι δρόμοι ασφαλείς για τα παιδιά, χωρίς τροχοφόρα.

Το ρήμα «**υψώνεται**» που χρησιμοποιεί ο ποιητής σημαίνει κυριαρχεί, δεσπόζει, εξουδετερώνει όλα τ' άλλα, έχει καταπατήσει τον ελεύθερο χώρο.

Σε ένα δεύτερο νοηματικό επίπεδο η εικόνα αυτή της οδού Αιγύπτου παραπέμπει στην **αλλοτριωμένη κοινωνική και πολιτική ζωή της Ελλάδας κατά την περίοδο της Δικτατορίας**. Εκείνο που δεσπόζει είναι η **εμπορευματοποίηση της ζωής**, οι **συναλλαγές σε όλα τα επίπεδα** (οικονομικό, ηθικό, πολιτικό, κοινωνικό, εθνικό), οι **ιδεολογικές συναλλαγές**, οι **συμβιβασμοί** και οι **προδοσίες**, οι **ποικίλες αγοραπωλησίες**. Η αναφορά στα τουριστικά γραφεία και στα γραφεία μεταναστεύσεως παραπέμπει στην **προσπάθεια για ανάπτυξη του τουρισμού** αλλά και στο **μαζικό κύμα μετανάστευσης των Ελλήνων** λόγω φτώχειας ή λόγω διαφορετικών πολιτικών πεποιθήσεων – **κίνδυνος αλλοίωσης της γνήσιας παράδοσης του τόπου**.

Τώρα πια δε γελούν, δεν ψιθυρίζουν μυστικά, δεν εμπιστεύονται,
Όσα επιζήσαν, εννοείται, γιατί ήρθανε βαριές αρρώστιες από τότε
Πλημμύρες, καταποντισμοί, σεισμοί,² θωρακισμένοι στρατιώτες,
Θυμούνται τα λόγια του πατέρα: εσύ θα γνωρίσεις καλύτερες μέρες
Δεν έχει σημασία τελικά αν δεν τις γνώρισαν, λένε το μάθημα
οι ίδιοι στα παιδιά τους
Ελπίζοντας πάντοτε πως κάποτε θα σταματήσει η αλυσίδα
Ίσως στα παιδιά των παιδιών τους ή στα παιδιά των παιδιών
των παιδιών τους [...]

Το **τώρα** επαναλαμβάνεται όπως και στο στίχο 2. Η αλλοτριωτική διάθεση έχει επικαθίσει σε όλο το κοινωνικό στρώμα: **τα παιδιά τώρα πια δε γελούν, δε ψιθυρίζουν μυστικά, δεν εμπιστεύονται**. Κοινωνικές αλλά και πολιτικές συνθήκες δεν αφήνουν τους ανθρώπους να λειτουργούν ελεύθερα. Δεν υπάρχει καμία εμπιστοσύνη λόγω της δικτατορίας. Ένα **συναίσθημα μελαγχολίας και καχυποψίας** χαρακτηρίζει τώρα τους ανθρώπους που κάποτε έπαιζαν ξέγνοιαστα και γελούσαν. Ο λόγος δεν είναι βέβαια μόνο η ωριμότητα της ηλικίας.

Από το παρόν ο συγγραφέας μας μεταφέρει και πάλι στο παρελθόν. Τα **παιδιά που μεγάλωσαν είναι η δική του γενιά**. Τα παιδιά της γενιάς του έζησαν δύσκολα χρόνια: **«Βαριές αρρώστιες, πλημμύρες, καταποντισμοί, σεισμοί, θωρακισμένοι στρατιώτες»**. Ο ποιητής αναφέρεται στις σύγχρονες ιστορικές περιπέτειες της Ελλάδας: **Β΄ παγκόσμιος πόλεμος, γερμανική κατοχή, Εμφύλιος, μετεμφυλιακές διώξεις, δικτατορία του 1967** (θωρακισμένοι στρατιώτες).

Όλα αυτά τα γεγονότα **αποδεκάτισαν τη γενιά αυτή** και την έκαναν να νιώσει έντονα την **πικρία της διάφευσης**. Δεν είναι όμως μόνο η γενιά του ποιητή που διαφεύστηκε **αλλά και η γενιά του πατέρα του, η γενιά του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου, των Βαλκανικών πολέμων, της Μικρασιατικής καταστροφής, της δικτατορίας του Μεταξά**. Η γενιά αυτή μεγάλωσε τα παιδιά της με την ελπίδα για καλύτερες μέρες, με την ελπίδα ενός καλύτερου μέλλοντος, ειρηνικότερου, δικαιότερου πιο ανθρώπινου. Όμως **αυτές οι καλύτερες μέρες δεν ήρθαν**. Τελικά δεν γνώρισαν καλύτερες μέρες αλλά χειρότερες. Οι ελπίδες τους για ένα καλύτερο μέλλον **διαφεύστηκαν κυρίως στον εμφύλιο και κατά την περίοδο της δικτατορίας του 1967**. Το «δεν έχει σημασία» προσδίνει και μια πικρή ειρωνεία γιατί **ασφαλώς και έχει σημασία το να έρθουν οι καλύτερες μέρες**.

Η μετανάστευση

Γερμανία: Ελληνίδα μετανάστρια με τα δυο παιδιά της, στην αποβάθρα της ελπίδας για μια καλύτερη ζωή. Βλέμμα επιφυλακτικό, χέρια καχύποπτα, η χάρτινη βαλίτσα με το σχοινί και με τα λιγοστά υπάρχοντα... Η μοίρα των έτσι κι αλλιώς ηττημένων.

² Η ποιητική έκφραση παραπέμπει άμεσα στην εκκλησιαστική δέηση από την ακολουθία του Εσπερινού, όταν ζητάμε από το Θεό να μας προφυλάξει «από λιμού, λοιμού, σεισμού, καταποντισμού, πυρός, μαχαίρας, μύρτου, χαλάζης, επιδρομής αλλοφύλων, εμφυλίου πολέμου και αιφνιδίου θανάτου».

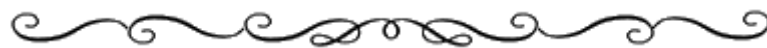
Είναι φανερό και δικαιολογημένη η απαισιοδοξία του ποιητή, ταυτόχρονα όμως προβάλλει και το όραμα για μια νέα ζωή στον ελληνικό χώρο. Η πίκρα και η διάφευση όχι μόνο δεν αναιρεί αλλά δυναμώνει την πίστη.

Το παρελθόν, στο οποίο έμμεσα αναφέρεται ο αφηγητής, σχετίζεται με τη μετακατοχική περίοδο και τα παιδικά ή εφηβικά του χρόνια.

Φανταζόμαστε:

- Τα παιδιά να παίζουν στους δρόμους.
- Μικρές μονοκατοικίες της γειτονιάς.
- Τα παιδιά μπορούσαν να γελάσουν, να ψιθυρίσουν μυστικά, να εμπιστευτούν.
- Μεγάλωναν με τα αισιόδοξα λόγια του πατέρα και την ελπίδα ότι θα γνωρίσουν καλύτερες μέρες.

Προς το παρόν, στον παλιό δρόμο που λέγαμε, υψώνεται
η Τράπεζα Συναλλαγών

—εγώ συναλλάσσομαι, εσύ συναλλάσσεσαι αυτός συναλλάσσεται—
Τουριστικά γραφεία και πρακτορεία μεταναστεύσεως
—εμείς μεταναστεύουμε, εσείς μεταναστεύετε, αυτοί μεταναστεύουν—

Ο ποιητής μας επαναφέρει στο παρόν, στην οδό Αιγύπτου, όπου κυριαρχεί ο νέος τρόπος ζωής

εμπορευματοποίηση της ζωής, έκπτωση αξιών, ξεπούλημα των πάντων για το κέρδος,
κοινωνία της αλλοτρίωσης, τουριστικοποίηση, μαζική μετανάστευση.

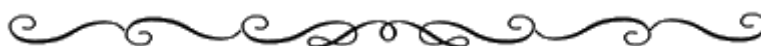
Δηλώνεται ο νέος τρόπος ζωής. Είναι μια ζωή συναλλαγής, τουριστικοποίησης και μετανάστευσης. Και οι τρεις έννοιες είναι φορτισμένες αρνητικά. Ο κόσμος της συναλλαγής είναι ταυτόχρονα ο κόσμος της εμπορευματοποίησης των πάντων.

Ανακαλεί στη σκέψη **ανέντιμες συναλλαγές, συμβιβασμούς, αγοραπωλησίες**, πολύ πιο πέρα από τις οικονομικές δραστηριότητες, συμβιβασμούς και συναλλαγές σε **πολιτικό ή εθνικό επίπεδο**.

Ο **τουρισμός** και η **μετανάστευση** είναι εξίσου δηλωτικά μιας υποβάθμισης της ζωής, μιας έκπτωσης εθνικής, μιας ταπείνωσης.

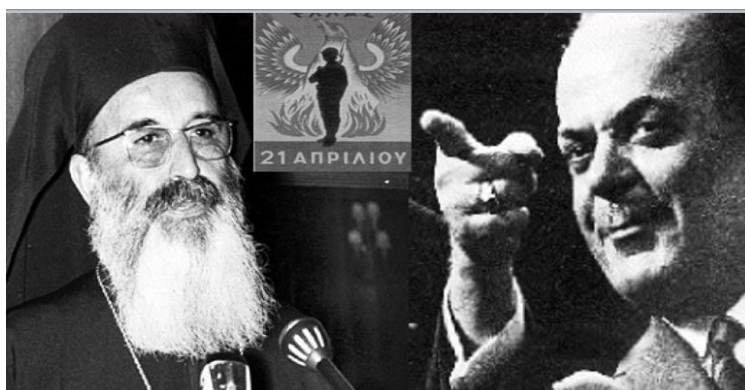
Ο Αναγνώστáκης σκιαγραφεί την κοινωνία του καταναλωτισμού,
την κοινωνία στην οποία υπάρχει μια επίφαση ευημερίας,
ενώ υποκρύπτεται η έκπτωση των αξιών, το ξεπούλημα των πάντων για το κέρδος,
η αλλοτρίωση.

Όπου και να ταξιδέψω η Ελλάδα με πληγώνει, έλεγε κι ο Ποιητής
Η Ελλάδα με τα ωραία νησιά, τα ωραία γραφεία,
τις ωραίες εκκλησιές [...]

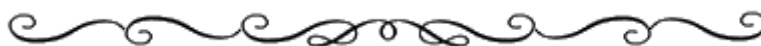
«Όπου και να ταξιδέψω η Ελλάδα με πληγώνει». Ο στίχος αυτός είναι παρμένος από το ποίημα του Γ. Σεφέρη «Με τον τρόπο του Γ. Σ.» (Καλοκαίρι 1936), όπου ο ποιητής δηλώνει ότι, όπου και να ταξιδέψει, τον πληγώνει το να βλέπει την Ελλάδα έτσι όπως την έχουν καταντήσει ή τον πληγώνει το να βλέπει μια Ελλάδα γεμάτη από μνημεία που μαρτυρούν το ένδοξο παρελθόν της να είναι υπό καθεστώς δικτατορίας (Δικτατορία Μεταξά).

Η ηγεσία της εκκλησίας υπήρξε σταθερός βραχίονας επιβολής της αντιδραστικής πολιτικής του μετεμφυλιακού κράτους. Το επιστέγασμα της κοσμικής «μαυρίλας» που εκπροσωπούσε ήταν η στάση της κατά την περίοδο της χούντας. Ο μητροπολίτης Θεσσαλονίκης «θα αφήσει εποχή», με την περίφημη προσφώνησή του στη Δέσποινα Παπαδοπούλου, τη γυναίκα του δικτάτορα, που την παρομοίαζε με την Παναγία.

Ο Μ. Αναγνωστάκης αναφέρεται επίσης ειρωνικά στα ωραία νησιά που έγιναν τόποι εξορίας για τους αντιφρονούντες στο καθεστώς αλλά και που αλλοιώνονται λόγω της τουριστικής ανάπτυξης, στα ωραία γραφεία που αποτελούν χώρους ελέγχου των σύγχρονων μεθόδων εκμετάλλευσης και των συναλλαγών αλλά και τόπους ανακρίσεων, με τις ωραίες εκκλησιές (η Χούντα καπηλεύτηκε τη θρησκεία με το σύνθημά της «Ελλάς Ελλήνων Χριστιανών» αλλά και αρκετοί κληρικοί στήριξαν τη δικτατορία ή δεν αντέδρασαν σ' αυτή).

Η Ελλάς των Ελλήνων

Γίνεται υπαινιγμός στο σύνθημα της Χούντας «ΕΛΛΑΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ». Ο ποιητής το αναφέρει με ειρωνεία, υπονοώντας ότι αυτή δεν είναι η Ελλάδα του λαού, των αγώνων, της δημοκρατίας αλλά μια Ελλάδα που οι δικτάτορες την έχουν καταντήσει αντιπαθητική, ανάξια εμπιστοσύνης, που δεν εκφράζει πλέον τους Έλληνες.

Ο στίχος αυτός αν συμπληρωθεί με τη λέξη **Χριστιανών**, εκφράζει το σύνθημα των δικτατόρων με το οποίο καπηλεύονταν τις υψηλές αξίες της πατρίδας και της θρησκείας. Ο ποιητής αφαιρεί τη λέξη **Χριστιανών** για να πει ότι η Ελλάδα ανήκει στους Έλληνες και όχι μόνο στους Έλληνες Χριστιανούς. Βέβαια ήθελε να **σαρκάσει** το σύνθημα των δικτατόρων που πίστευαν ότι οι Έλληνες Χριστιανοί κινδύνευαν από τους κομμουνιστές.

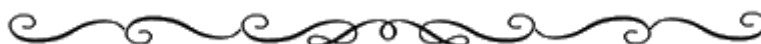
1967

**Ελλάς, πυρ! Ελλήνων, πυρ! Χριστιανών,
πυρ!
Τρεις λέξεις νεκρές. Γιατί τις
σκοτώσατε;**

«Από βλακεία»

Αυτή λοιπόν είναι η Ελλάδα που πληγώνει τον ποιητή. Με μια χαρακτηριστική φράση της δικτατορίας «Η Ελλάς των Ελλήνων» κατά παράλειψη της λέξης «Χριστιανών», ο **Αναγνωστάκης** συνοψίζει την πίκρα, την αγανάκτηση, τη διαμαρτυρία του, ενώ ταυτόχρονα καταγγέλλει ως πνευματικός άνθρωπος, το κατάντημα της Ελλάδας κάτω από το δικτατορικό καθεστώς. Η οδός Αιγύπτου απ' την οποία ξεκίνησε το ποίημα του έχει διευρυνθεί, είναι ολόκληρη η χώρα κάτω από τη βράναυση πολιτική της χούντας.

Τεχνική του ποιήματος

- Το ποίημα είναι γραμμένο σε **ελεύθερο στίχο** - απουσιάζει το μέτρο και η ομοιοκαταληξία
- **Λόγος απλός**, χωρίς στολίδια, χωρίς επίθετα και διάφορα άλλα εκφραστικά μέσα
- Έντονα **αντιποικιλικό** και **πεζολογικό ύφος**
- Χρήση της **εικόνας** π.χ η εικόνα της οδού Αιγύπτου
- Χρήση **συμβόλων** π.χ Τράπεζα Συναλλαγών, σεισμοί, καταποντισμοί
- Όλο το ποίημα διαπνέεται από μια **πικρή ειρωνεία**
- Το ποίημα κινείται σε **τρεις διαστάσεις του χρόνου**: παρόν, παρελθόν, μέλλον
[χρήση ενεστώτα, αορίστου, μέλλοντα]
- Η **επανάληψη** και η **κλίση των ρημάτων** συναλλάσσομαι, μεταναστεύω
- Η **χρήση παραθεμάτων** π.χ ο στίχος του Σεφέρη «Όπου και να ταξιδέψω η Ελλάδα με πληγώνει»

Χρόνος στο ποίημα

Προσέξτε! Τον τοπικό προσδιορισμό [οδός Αιγύπτου]³ ακολουθεί στο δεύτερο στίχο ένας χρονικός: «Τώρα». Το ίδιο επίρρημα θα επαναληφθεί λίγο πιο κάτω: «Τώρα πια δεν γελούν...». Στο τέλος του ποιήματος θα χρησιμοποιηθεί μια συνώνυμη φράση: «Προς το παρόν». Ο χρόνος λοιπόν του ποιήματος είναι το «τώρα», το «παρόν», το 1969, όπως δηλώνει και ο τίτλος.

Όμως το ποίημα δεν κινείται μόνο στο παρόν. Ξεκινά απ' αυτό αλλά με την τεχνική του **flash-back**, με αναδρομές, μας μεταφέρει στο παρελθόν.

Στους στίχους «Τώρα πια δε γελούν, δεν ψιθυρίζουν μυστικά, δεν εμπιστεύονται» αυτό το «πια» μας κάνει αμέσως να σκεφτούμε, έστω κι αν δεν δηλώνεται, πως κάποτε μπορούσαν να παίξουν, να γελούν, να ψιθυρίζουν μυστικά, να εμπιστεύονται.

Επομένως, υπάρχει μια **διαρκής εναλλαγή ανάμεσα στο παρόν και στο παρελθόν**.

Το παρελθόν δεν είναι μόνο υπονοούμενο. Υπάρχουν και πιο σαφείς δηλώσεις του. Αυτές είναι:

- «Ο καιρός εκείνος πέρασε που ξέρατε»,
- «ήρθανε βαριές αρρώστιες από τότε»,
- «θυμούνται τα λόγια του πατέρα».

Ξεκινώντας από το **τώρα**, το οποίο είναι σαφώς **προσδιορισμένο (1969)**, έχοντας υπόψη ότι τα παιδιά (εκείνα που έπαιζαν, γελούσαν κλπ) μεγάλωσαν, συμπεραίνουμε ότι πρόκειται για τα ίδια παιδιά και μάλιστα «όσα επιζήσαν» που θυμούνται τα λόγια του πατέρα και επομένως **το παρελθόν, στο οποίο αναφέρεται ο Αναγνώστης, δεν ξεπερνά τη μια γενιά, δηλαδή τα 20-30 χρόνια**.

**Βρισκόμαστε στη δραματική δεκαετία 1940-1950
τη γεμάτη από γεγονότα που σημάδεψαν ανεξίτηλα την Ελλάδα**

Πόλεμος, Κατοχή, Αντίσταση. Εμφύλιος

³ Ο ίδιος σχεδόν στίχος, «η οδός Αιγύπτου», βρίσκεται και σε άλλο ποίημα του Αναγνώστη. Στη συλλογή Εποχές 2 στο ποίημα «VI», διαβάζουμε: *Και τα παιδάκια δεν μπορούνε πια να παίξουνε χωρίς κανένα κίνδυνο από τα τόσα κάρα που περνούνε.*

Ο Δ. Μαρωνίτης ονομάζει αυτή τη μέθοδο «*διακειμενικές αυτοαναφορές*».

Θεσσαλονίκη. Μέρη του 1969 μ.Χ.

Συναισθήματα

Τον ποιητή διακατέχει η μελαγχολική διάθεση, η θλίψη, ο πόνος, η απογοήτευση, η οργή, η αγανάκτηση, η ειρωνεία και ο σαρκασμός.

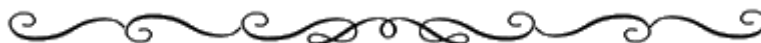
Η ισπανική λέξη **junta** (προφ. “χούντα” > στα ελλ. “**χούντα**”) σημαίνει “ένωση - σύνδεσμος”. Κατά το Oxford English Dictionary ο ισπανικός όρος καθιερώθηκε το 19ο αιώνα, όταν ο Ναπολέων εισέβαλε στην Ισπανία.... Τότε, οι Ισπανοί επαναστάτες / μαχητές κατά των Γάλλων οργανώνονταν σε ομάδες από μια στρατιωτική επιτροπή, μία Χούντα, και έτσι ο όρος έμεινε με τη σημασία του «στρατιωτικού συνδέσμου». **Στα ελληνικά δηλώνει τις στρατιωτικές ομάδες που επιχειρούν να καταλάβουν παράνομα την εξουσία, αν και χρησιμοποιείται, κυρίως, για τη Δικτατορία των Συνταγματαρχών (1967), επειδή με αυτό τον όρο χαρακτήρισαν το συγκεκριμένο πραξικόπημα οι ραδιοφωνικοί σταθμοί του BBC και Deutsche Welle.**

Δείγμα της ΧΟΥΝΤΑΣ...

Αποφασίσαμεν και διατάσσομεν: Απαγορεύονται καθ’ άπασαν την Επικράτειαν και καθ’ οιονδήποτε τρόπον η μετάδοσις ή εκτέλεσις μουσικής και ασμάτων του κομμουνιστού Μίκη Θεοδωράκη, τα οποία, εκτός των άλλων, αποτελούν και μέσον συνδέσμου μεταξύ των κομμουνιστών. Οι παραβάται θα παραπεμπονται εις τα έκτακτα στρατοδικεία.

Υλικό από το διαδίκτυο

Θεσσαλονίκη, Μέρης του 1969 μ.Χ., Μ. Αναγνωστάκη

Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

Το ποίημα κινείται σε δύο χρονικά επίπεδα (το παρόν και το παρελθόν) με επίκεντρο την οδό Αιγύπτου. Το επίπεδο του παρόντος διαγράφεται πιο ρητά, ενώ το επίπεδο του παρελθόντος συνάγεται έμμεσα κατά τη διαδρομή του ποιήματος. Με βάση τους υπαινιγμούς που γίνονται και τις αντιθέσεις προς το παρόν, προσπαθήστε να ανασυνθέσετε την εικόνα του παρελθόντος.

Το ποίημα κινείται αρχικά στο παρόν (1969 μ.Χ.- στρατιωτική δικτατορία) με αναφορά στην οδό Αιγύπτου. Η μετάβαση από το παρόν στο παρελθόν γίνεται με μια ιδιαίτερη τεχνική: τα στοιχεία που επισημαίνεται ρητά ότι δεν υπάρχουν **πια** στο παρόν αφήνεται να νοηθεί ότι κάποτε υπήρχαν στο παρελθόν, με την αρνητική δηλαδή παρουσίαση του παρόντος νοείται έμμεσα και αντιθετικά η κατάσταση του παρελθόντος. Το παρελθόν που υπαινίσσεται ο ποιητής είναι μάλλον εκείνο των παιδικών χρόνων του ποιητή. Τα δύο **πια** που υπάρχουν μέσα στο ποίημα (στ. 4 και 6) υποδηλώνουν ότι κάποτε συνέβαιναν αυτά που δε συμβαίνουν τώρα. Το παρελθόν μπορούμε να το ανασυνθέσουμε στηριζόμενοι: α) στις αντιθέσεις προς το παρόν και β) στους υπαινιγμούς για το παρελθόν. Έτσι στο παρελθόν:

α) Δεν υψώνονταν μεγάλα κτίρια, άρα υπήρχε ανοιχτοσύνη, ο δρόμος ήταν ίσως μια γειτονιά και είχε ανθρώπινο πρόσωπο.

β) Τα παιδιά έπαιζαν ελεύθερα στους δρόμους της γειτονιάς, αφού δεν υπήρχαν επικίνδυνα τροχοφόρα.

γ) Πολλοί όμως από τη γενιά του ποιητή έχασαν τη ζωή τους από μεγάλες συμφορές («βαριές αρρώστιες») που ενέσκηψαν στη χώρα. Οι συμφορές αυτές δηλώνονται με τη φράση: «πλημμύρες, καταποντισμοί, σεισμοί, θωρακισμένοι στρατιώτες». Πίσω από αυτές τις συμφορές εννοούνται: ο Ελληνοϊταλικός πόλεμος του 1940, η Γερμανική Κατοχή, με την πείνα και τις εκτελέσεις, ο αιματηρός Εμφύλιος (1946-1949) και η μεμφυλιακή περίοδος με τις διώξεις των αντιφρονούντων, δικτατορία του Μεταξά 1936 και δικτατορία του Ιωαννίδη 1967.

Με την αναφορά του ποιητή στον «πατέρα» που ανήκει στην προηγούμενη γενιά, δηλαδή στη γενιά των Βαλκανικών πολέμων, του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, της Μικρασιατικής καταστροφής του 1922 και της προσφυγιάς, το παρελθόν προεκτείνεται προς τα πίσω και φαίνεται ότι το παρελθόν ήταν μια αλυσίδα αλληπάλληλων εθνικών περιπετειών. Όμως παρά τα δεινά είχε ανθρώπινο πρόσωπο. Οι άνθρωποι διατηρούσαν δεσμούς οικειότητας και εμπιστοσύνης.

Το ποίημα κινείται επίσης σε δύο νοηματικά επίπεδα. Το πρώτο διακρίνεται εύκολα με μια πρώτη ανάγνωση. Ποιο είναι το δεύτερο στο οποίο στοχεύει το ποίημα;

Στο πρώτο νοηματικό επίπεδο ο ποιητής επισημαίνει τις τοπογραφικές αλλαγές που έχουν συντελεστεί στην οδό Αιγύπτου. Πίσω όμως από αυτό το ορατό νοηματικό επίπεδο, κρύβεται ένα άλλο:

α) Η Τράπεζα Συναλλαγών αφήνει να νοηθεί ότι κυριαρχούν οι συναλλαγές. Πέρα όμως από το οικονομικό και εμπορικό της περιεχόμενο, η λέξη δηλώνει και την εμπορευματοποίηση, την εκμετάλλευση, τη διάβρωση συνειδήσεων, το ξεπούλημα των ιδεών, την πολιτική διαφθορά, γενικά την αλλοτρίωση των πάντων. Η επανάληψη του ρήματος συναλλάσσομαι και στα τρία ρηματικά πρόσωπα δείχνει ότι η αλλοτρίωση είναι καθολική.

β) Τα τουριστικά γραφεία δηλώνουν, από τη μια, μια επίπλαστη εικόνα ευημερίας, αφού λόγω της φτώχειας πολλοί άνθρωποι μεταναστεύουν και από την άλλη, τον κίνδυνο της τουριστικής αλλοτρίωσης που υφίστανται τα ωραία νησιά, που είναι παράλληλα και τόπος εξορίας των αντιπάλων του καθεστώτος.

γ) Τα πρακτορεία μεταναστεύσεως δείχνουν ότι πίσω από τη βιτρίνα της ευημερίας και του εκσυγχρονισμού («υψώνεται η Τράπεζα Συναλλαγών», «τα ωραία γραφεία») κρύβεται η αθλιότητα, αφού λόγω της οικονομικής κατάστασης πάρα πολλοί άνθρωποι αναγκάζονται να μεταναστεύουν σε αναζήτηση καλύτερων όρων ζωής. Το φαινόμενο μάλιστα της μετανάστευσης είναι καθολικό, όπως φαίνεται από την κλίση του ρήματος «μεταναστεύω» στα τρία ρηματικά πρόσωπα.

δ) Τα ωραία γραφεία, πέρα από το φαινομενικό εκσυγχρονισμό, δηλώνουν επίσης την ασχήμια που υπάρχει, αφού αυτά τα γραφεία είτε είναι χώροι συναλλαγής και εκμετάλλευσης είτε χώροι ανακρίσεων και βασανιστηρίων δημοκρατικών πολιτών.

ε) Οι ωραίες εκκλησιές δηλώνουν είτε ότι η δικτατορία καπηλεύεται υψηλές αξίες όπως της θρησκείας (όπως φαίνεται και από το σύνθημα της «Ελλάς Ελλήνων Χριστιανών» το οποίο ο ποιητής στο τέλος του ποιήματος είτε από αυτολογοκρισία είτε απαξιώνοντας να το αναφέρει ολόκληρο, το αναφέρει λειψό) είτε ότι κάποια όργανα της Εκκλησίας υπηρετούν τη δικτατορία και της παρέχουν ηθική κάλυψη.

Γενικά πίσω από τη φαινομενική εικόνα της ευημερίας και του εκσυγχρονισμού κρύβεται η αθλιότητα της αλλοτρίωσης, της συναλλαγής. Με το επίθετο «ωραία» ο ποιητής ειρωνεύεται την τακτική του δικτατορικού καθεστώτος να υποστηρίζει ότι τα πάντα στη χώρα είναι ωραία, ότι οι πολίτες ευημερούν.

